

A vadászirodalom remek képviselője

„A medve a bölény kipusztulása után az erdélyi vadászatok legérdekesebb tárgya.”

Újfalvi Sándor: Az erdélyi régibb és közelebbi vadászatok és vadak. 1854/1982. 100./

Hosszú évtizedekig, feledésbe merülve várták *Újfalvi Sándor* (Kackó, 1792-1866, Kolozsvár) kéziratát a feltámadást, hasonlóan, mint Apor Metamorphosisa vagy Mikes Törökországi levelei. Újfalviról a Pallas Nagylexikona sem emlékezett meg.

Hátrahagyott írásai elfelejtve maradtak mindaddig, míg 1927-ben *Az erdélyi régibb és közelebbi vadászatok és vadak* c. munkájának mintegy harmadát, és 1941-ben az „Emlékiratok”-at *Gyalui Farkas* nyomtatásban közzé nem tette. Ettől kezdve hírneve csak nőtt, az utókor jeles vadászati szakírónak és emlékirónak ismerte el. Napjainkban pedig *Benkő Samu* jóvoltából vadászati könyv teljes terjedelemben is megjelent, és annyira népszerűvé vált, mint emlékirata.

Újfalvi a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban *Kőrösi Csoma Sándorral* tizenkét évig tanult együtt, majd Kolozsvárt a *királyi akadémiai líceumban* jogot hallgatott. 1813-ban joggyakornok a marosvásárhelyi táblánál, 1814-től 1819-ig a bécsi udvari kancellárián tisztviselő, miközben másfél évig az ottani egyetemen folytatta tanulmányait. 1819-től Szolnok-Doboka vármegyei birtokán gazdálkodott, és - mint jómódú földbirtokos - sokszor hetekre, hónapokra távolmaradva otthonától, az egyik vadászatról a másikra ment. 1854-ben fogott hozzá kolozsvári otthonában, hogy emlékiratával párhuzamosan megírja vadászati élményeit is.

Az idézett vadászati munkájából néhány közlemény még életében a *Vadász-és Versenylap* hasábjain is megjelent, az itt közzétett írásokból pedig a Pesten, 1863-ban kiadott „*Hazai és külföldi vadászrajzok*”-ba is átvettek. Mindezeknek köszönhetően kerülhetett arra sor, hogy 1917-ben napvilágot látott az *Egy híres erdélyi vadász a múlt században* c. írás. Ebben *Balogh Arthur* a Vadászlap hasábjain megpróbálta feléleszteni Újfalvi emlékét, az alábbi elismerő szavakkal méltatva őt: „Leírásai mindig jellemzők, szemléltetők, visszaemlékezései mindig érdekesek, a vadakról (főként a medvéről), azok vadászatáról adott közlései, mint egy hosszú tapasztalatú, gazdag vadászpálya eredményei, ma is értékesek, e mellett pedig nyelve - bár, mint láttuk, mentegetőzik a formahiány és a vadászati műszavak hiánya miatt - az erőteljes régi magyar vadásznyelv.” *Nagy Domokos Imre*: Újfalvi Sándor, a hazai vadászat történetének első kutatója. 1975. Az OEE Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei. VIII-X. sz. 242./

Benkő Samu szavait idézve, Újfalvi vadászati munkája az, amit címe ígér: „vadászélményeknek a bemutatása, az erdön-mezőn megélt eseményeknek és a megismert vadaknak a tüzetes leírása”. Nem egységes munka: benne vadászemlékek, átélt vadászesemények mellett az Erdélyben honos vadfélésegről is találunk élvezetes összefoglalást.

Első ismert vadászati szakírónk vadászott a *Mezőségen és Erdővidéken* is. Az itten nyert élményeiről és tapasztalatairól hasonlóképpen érdekfeszítő stílusban számolt be: „*Mezőségi vadászat* [...] A Mezőségen kisdud folt erdők vannak, nagyon távol egymástól, néhol mérföldnyi távolságra, de amelyek nagyon sűrűk, vadszőlővenyikével s tövissel tele, melyen a vadász nem búhatik keresztül, s a *kopó* is nagy bajjal járja meg. [...] A Mezőség legbiztosabb vadásza az *agár*; ettől jobban fázik a róka, mint 50 rendes fegyveres lövésztől, mert ezekkel mesterkéltn fogásaival el tud bántani, de a jó agár előtt sebes futás, félrepattanás, lelapulás, cselvetés mind ok nélküli: a síkon bizonyos a veszedelme” /80./.

Hasonlóképpen mind tartalmi, mind formai szempontból igen értékes a *Háromszéki vadászat* c. fejezet is: „[...] Lármás, költséges vadászatnak itt híre sincsen, csak kénytelenségből, akkor is, ha kártékony vad szorítja, s a közönség magára vagy a dulló [szolgabíró] szigorú parancsa után teszi azt. A székelynek, a kiváló népfajnak beszéde, tettei, szokásai, még csak vadászatja is sajátos, a másokétól merőben eltérő” /uo. 76./.

Milyen volt a XIX. sz. első felében a székely medvevadász fegyvere? A tömör választ Újfalvitól kaphatjuk meg: „A lövészek mind nagyon szálás emberek voltak, de hihetetlen mennyiségű löporral és ólommal töltött fegyvereik még jóval hosszabbak valának. *Durva készítek, tenyérnyi széles acél és nagy kova*; legfeljebb a falusi cigánykovács gyarából kerültek ki.”

Neves vadászati szakírónk erdészettörténeti érdemeket szerzett *Emlékiratai* által is. Segítségével jobban megérthetünk olyan jelenségeket, mint a *földesurak foglaltsái*, vagy azt a tehetetlenséget, amely a múlt század utolsó évtizedeiben is jellemző volt a kutatott terület gazdasági életére, elsősorban a nagyfokú és állandó *szellemi elvándorlásnak* betudhatóan: „A primorok micsoda foglaltsókat tettek mezőkben s főleg *közhavasokban*, mellőzőm” - írta a háromszéki viszonyokra emlékező Újfalvi Sándor /Gyulai Farkas kiadása, Kvár, 1941. 315./, elítélve a hatalmaskodást.

„Temérdek a száma a háromszéki tanuló gyermekeknek. Volt idő - olvashatjuk az „Emlékiratai” 310-ik oldalán -, midőn egyedül Csernátonból 60 gyermek tanult Enyeden és Udvarhelyt. De a tanulók közül Háromszékre csak azok térnek haza lakás végett, kik ott papok lehetnek. [...] Ebből következik, hogy Háromszéken magasabb műveltségű ember valódi ritkaság, [...] kik a kor igényeit megérteni s felfogni bírnák? [...]”

Az utókort nagyszerű jellemzőképességével és elbeszélő tehetségével ámulatba ejtő *Újfalvi Sándortól* mégse búcsúzzunk el anélkül, hogy a kedvenc nemesvadról, a szarvasról írt jellemző helyzetképét ne ismertessük, megtoldva azt Kányádi elbűvölő versével: „A régi vadászoktól sokszor hallottam, hogy az

erdélyi havasokon bőviben volt szarvas. Boldogult atyám néha több darabot talált egy hajtásban. De az én időmben nagyon meggyérült. Jelenleg pedig csakis a Bodza szorosán ütnek el néha egyet-egyét” /uo. 206./.

„Ahol a szarvas inni jár,
moccanatlan a nyír s a nyár;
még a fűszál is tiszteleg,
mikor a szarvas inni megy;
megáll akkor a patak is,
egy pillanatig áll a víz;
s ő lépked, ringatja magát,
agancsa égő, ékes ág.”

/Kányádi Sándor: Szarvasitató.
Hargita Kalendárium 1981. 59./

XXXIV. articulus.

Az erdőlés rendire nézve.

Az erdőlés rendinek ennek-utánna jobb móddal és a közönségnek reménlett előmenetelivel leendő megtartására az országnak rendei, hozzájárulván az ő felsége kegyelmes helybenhagyása is e következőket tartották szükségesnek határozni és megállítani, hogy:

5-ször. Mivel a tűznek erőre kapott lángját határok közé szorítani és abban megtartani nem lehet, s többnyire a szélnek erre vagy amarra való fűvásától függ az, hogy éppen másfelé harapózik, mintsem a merre terjedése intéztetett vala, erre nézve senkinek is még a tulajdon erdejét is meggyújtani nem szabad; a ki az ellen cselekedni, 200 forint articuláris büntetésen marasztassék és a másnak netalán okozott kárnak megfordítására szoríttassék. Továbbá a ki az erdőkhöz közel, annyival inkább magokban az erdőkben a magas száraz füveket és a fákról lehullott száraz faleveleket meggyújtaná, mely hasonlólág szorosán tilalmaztatik, noha azt az erdőnek meggyújtására való czélozáson kívül cselekedte is, ha mégis abból az erdőnek meggyulása és kár következni, az okozott kárnak megtérítésén kívül a nemesek, városi polgárok és más szabad emberek 24 forintokkal, a parasztok pedig 24 pálcza, korbács, vagy vessző ütésekkal büntetessenek meg; utóljára pedig a ki szánt-szándékkal másnak az erdejét meggyújtaná, akárminémű kar és állapotbéli ember légyen is, criminális kereset alá vettetessék és minthogy szánt-szándékos gyujtogató, a törvények szorossága szerint a criminális sanctióban kiszabott büntetéssel büntetessék. A midőn pedig a láng a meggyujtott erdőkben harapózni kezdene, ha azon helységeknek, a melyeknek határin a meggyujtott erdők lesznek, lakosai a harang-szóra vagy lármaszóra, avagy más e végre adandó jelekre a tűz megoltása végett azonnal megjeleni és annak megfojtására alkalmas akármely eszközöket alkalmaztatni elmulatnák, a közönségek az Approbata 2-dik része 43-dik tit. 6-dik árt. írt törvény hasonlatosságára 200 frrtal fognak megbüntettetni, a különös személyeknek pedig állapotjokhoz képest a fennebb meghatározott testi büntetéssel leszen illetetések.